

Ե Ղ Ի Շ Է Զ Ա Ր Ե Ն Ց

ԱՄԲՈՆՆԵՐԸ ԽԵԼԱԳԱՐԻԱԾ

Պ Օ Է Մ

ԹԻՖԼԻՍ — ՌԶԺԹ — ԱՊՐԻԼ

Հասցեով Երևանի
Երևանի Գրքերի
Գրադարան, Կարմիր

Ե Ղ Ի Շ Է Զ Ա Ր Ե Ն Ց

Ա մ բ ո ի խ ն ե թ ը ի տ լ ա գ ա ռ լ ա ծ

Պ Օ Է Մ

ԹԻՖԼԻՍ - ՌԶԺԹ ԱՊՐԻԼ

ԱՄՖՈՒՆԵՐԸ ԽԵԼԱԳԱՌԻԱԾ

1

Հեռու, մօտիկ ընկերներին, — աշխարհներին, արևներին, —
հրանման հոգիներին: —

Բողոք նրանց, ուժ որ հոգին վառոււմ է վառ, —
Բողոք նրանց հոգիներին արևավառ: —

Կեանքի, մահի այս ամենի աղջամուղջում՝
ուղալիզուղ հոգիներին — ողջոյն, ողջոյն...

2.

Իրիկուն էր, հրակարմիր մի իրիկուն:

Արևը, բոլբ, մայր էր մտնում արևամուտքում:

Դաշտի վրայ փռել էր մուժ արիւնամած՝

Թոյն էր կարծես՝ բոլբ արևի սրտից քամած:

Արևը, թէժ, մայր էր մտնում արևամուտքում —

ու արիւն էր դաշտի վրայ, թոյն էր թքում:

Հորիզոնում վառել էր մի կարմիր քուրա —

ու արնավառ փայլ էր սփռում դաշտի վրայ:

Ու արտերը, ալեծածան, վառել էին

արեգակի կարմիր փայլով իրիկնային: —

Դաշտը, անծայր ու անսահման, լայնատարած՝

հրակարմիր տարածել էր նրանց առաջ: —

Ծով էր կարծես, որ սկիզբ ու սահման չունի —

ծով էր կարծես՝ մշուշի մէջ իրիկունսի...

Արևի տակ իրիկնային, իրիկնային տենդոյ վառւած՝
այդ հին դաշտում կուռւմ էին ամբօխները խելագարւած:

Քաղաքներից ու գիւղերից, սոէպներից հեռու ու մօտ՝
եկել էին նրանք նորից՝ յուսովառւած ու կրակոտ...

Ով քաղաքից էր հեռացել—նա թողել էր մշուշը ծեր,—
մշուշը, որ կեանքի վրայ մխաշաղախ անպ էր դարձել:

Ով եկել էր գիւղից հեռու—նա թողել էր հողը խոնաւ,
որի վրայ կեանքը հլու ոչ մի ոսկի հասկ չը ծնաւ:

Ով եկել էր սոէպներից, նա թողել էր անծայրածիր
լայնութիւնը հորիզոնի, որ իր համար բանա էր դարձել:

Ով քաղաքից էր հեռաւոր, ուր մառախուղ էր անորոշ—
նա բերել էր թոքախտաւոր սիրտը, որպէս կարմիր դրօշ:

Ով եկել էր, թողած հեռուն անծայրածիր մութը գիւղի՝
բերել էր իր մկաններում բնդմնաւորւած ուժը հողի:

Ով եկել էր սոէպներից, ուր ապրում էր որպէս գերի—
բերել էր իր լուրթ աչքերում լայնութիւնը սոէպների...

Ըմբոստացած, խելագարւած, չը տանելով հին կեանքը էլ՝
անծիր դաշտում այս հաւաքւած նրանք կուրի էին ելել...

Մայր էր մտնում իրիկնային արևը՝ թէթ լոյսով վառւած:—
Ու երգելով կուռւմ էին ամբօխները խելագարւած:—

Դանշան իր դէմը՝ փուած էր նա՝ շառագունւած ու արևուն,—
ու հեռուում, ճամբի վրայ, հսկայ քաղաքն էր երևում:—

Ծոյլ նազանքով, իրիկնային արևի տակ անփոյթ փուած՝
պսպղում էր քաղաքը հին հազարերանգ մի զանգրւած:

Հեռու, հեռու, անծայր ու լայն, տարածել էր քաղաքը հին—
լողանում էր կարծես մարմանդ մշուշի մէջ իրիկնային:
Յաղթ շէնքերը, բարձր ցցւած, կարծես կախւած կարմիր օղում
հետըզհետէ մթնում էին, անգունանում ու աղօտում:
Հեռու հրով միայն վառւած պատուհանները ապակի
փայլում էին արիւնամած վերջին հրին արեգակի.
արևի դէմ փայլում էին հրաբոսոր՝
բուրնկել էր նրանց սրտում տագնապը սուր. .
Ու երկնահուլ գմբէթների ոսկի խաչերը հրագոյն
հետըզհետէ մարում էին իրիկնային լուրթ երկրնքում:
Նւ երկրնքի սիրտը մխւած բեռների պէս արնաբամ՝
փայլում էին արիւնամած ծխնելոյգները հսկայական:
Ծուխ չէր ելնում նրանց փողից, չէին փնջում երկրնքն ի վր
չէր կարծրանում նրանց ծուխից իրիկնային երկրնքը էլ...
Լսկ մշուշը իրիկնային թանձրանում էր հետըզհետէ—
ու մշուշում կորչում էին ծխնելոյգները երկաթէ..

5.

Իսկ քաղաքից դէպի հարաւ՝ գուղձերի մօտ քանդած հողի՝
երևում էր հսկայական կայարանը երկաթուղու:
Կուում էր մերթ շրգեկառքի սուլոցը սուր հեռու մութում—
մօրթում էին կարծես այնտեղ խելագարւած մի անասուն...
Ճշում էր սուր, յուսակաուր, ու յուսանատ ձայնը նրա,
որպէս անգարձ մահի մի լուր տարածւում էր դաշտի վրայ:—
Ցցւած էր նա, կայարանը, հսկայ ու յաղթ, նրանց առաջ:—
Ու հանգոյցից կայարանի, դաշտովը մէկ լայնատարած՝
դէպի հիւսիս, դէպի հարաւ, ու արևմուտք, ու արևելք—
ուղիները երկաթագիծ ձգել էին ամենուրէք:—
Երակները պէս երկաթէ քաղաքամօտ կայարանից

հեռու, հեռու ձգել էին ուղիները երկաթաղիծ:
Երակների պէս երկաթէ՛ ամուր գրըկած կուրծքը հողի՛
սեղմըւեով հետըզհետէ փախչում էին գաղտագողի...
Ու ցցւած էր ուղիների խաչակնքման սեղմ հանգոյցում —
կայարանը, որպէս մի հարց, որպէս հսկա մի քարացում:
Ուղիների ճամփամիջում հանգոյց էր նա կարծես կապւած—
ու անգիջում կուռւմ էին ամբողջները խելագարւած:
Փչում էր մեղմ, մարմանդ մի հով՝ բարակ սուրում էրհարուէն,—
գնում էին կուսով, երգով, որ կայարանը գրաւեն...

Կուռւմ էին: Սուրում էր մի իրիկնային, մարմանդ քամի:
Ի՛նչ քաղաքն էր տարածուել՝ յազարամեայ մի թշնամի:
Սփինքսի պէ՛ս շնչազան, շէկ ծրծերը դրած հողին՝
նա կրողն էր արեակամ ամբողջների կարմիր ուղին...
Ու կայարանը՝ յաղթանգամ, իրիկնային կարմիր մուժում,
յաղթ նստել էր նրա առաջ, որպէս նրան հսկող մի շուն:—
Յաղթ նստել էր նրա առաջ ու տիրուհու կամքին գերի՝
երթն էր հսկում գետնատարած, երկաթագլիծ ուղիների:—
Ու քիչ մօտիկ կայարանին՝ խաչաձևած երկայնքն ուղու՝
դաշտի վրայ ձգւած կային երկայն շերտեր քանդած հողի:—
Թշնամին էր պահել այնտեղ, ուր հողը թաց, խոնաւ էր դեռ՝
փորել էր նա դէմը, այնտեղ երկայնաձիգ խրամատներ:
Փորել էր ջերմ կուրծքը հողի, հողի սրտում դարան մտած՝
կրակում էր գաղտագողի, նենգ ձեռքերով արիւնոտած:
Փորել էր և իրա առաջ հող էր դարսել, ու ցեխ, ու բար—
բայց ո՛չ մի դիրք հողում փորած չի պաշտպանի մարդուն երկար...

Կուռւմ էին՝—մօտենալով, մօտենալով հետզհետէ:
Պայթում էին զրընգալով հրանօթները երկաթէ...
Ե՛րբ էր կարծես կուրը այդ, որ գնգում էր մայրամուտում.
Նայես՝ թըռու մի հրանօթ ու թունդ պայթեց խրամատում...

7.

Կուռում էին, ու կուռելով անցնում էին նրանք առաջ:
 Ու դաշտերում իրիկնային մահն էր քրքջում համատարած:
 Երգում էր նա՝ երգը խառնած հրանօթի զրընգունին, —
 անցնում էին նրանք առաջ ու կրակած կուռում էին:
 Ե՛րգ էր սիրաը ամեն մէկի, երգ էր հայեացքը կրակոտ,
 վառում էր սիրաը ամենքի, որպէս կարմիր մի առտօտ:
 Ե՛րգ էր կարծես արևը հին՝ էրկնային լոյսով վառած —
 ու երգելով կուռում էին ամբօխները խելագարած:

8.

Եւ երգում էր մէկը՝ հօօր, հուժկու ձայնով անեղագոյ,
 գո՛վքն էր երգում կուռի ելած, արիացած իր ընկերոջ:
 Որպէս բազէ՛ երգը նրա սլանում էր հեռու, հեռու —
 ու երգելով կըռում էր նա՛ լուսաժպիտ ու անարկու:
 Երգում էր նա: Մայր էր մտնում արևը հին՝ կարմիր ջուրա:
 Ու դաշտերում իրիկնային — զանգ էր կարծես ձայնը նրա:
 Զանգ էր կարծես, զանգում էր զիւ՛որ ողջ աշխարհը իմանա —
 բորբ կարօտով անձայրածիր, կրակելով երգում էր նա: —

9.

«... Ստէպներից, անտառներից, քաղաքներից հեռու ու մօտ —
 մենք մեր սիրտն ենք բերել նորից՝ յուսավառած ու կրակոտ:
 Այստեղ հիմա կուռ է, մահ, ու աղջամուղջ է անորոջ,

մենք մեր սիրտն ենք պարզել հիմա՝ մահի հանդէպ կարմիր դրօշ՝
Արիւնաքամ մայր է մտնում ահա այստեղ արևը հին,
արիւնավառ ժպտում է մեզ այս աշխարհը իրիկնային...
Ու խնդասիրտ կուռում ենք մենք, երգ ենք ասում կուռում հիմի.
կուրծք է տուել աշխարհը ողջ՝ հազարամեայ մի թշնամի...
Բայց անվրհատ կուռում ենք մենք, ու մահը, սէգ, ժպտում է մեզ —
շատերըս, ախ, պիտի գոհենք սրտերը մեր կարօտակէզ: —
Անողորմ է երթը այս սէգ, որպէս կարմիր կարօտը մեր —
կրակեցէք, կրակեցէք, խելագարւած իմ ընկերներ...»

10.

...Մայր էր մտնում իրիկնային արևը՝ թէժ լոյսով վառւած:
Ու անվրհատ կուռում էին ամբօխները խելագարւած:
Աչքերի մէջ՝ կարմիր մի հուր, ու սրտերում — կարմիր կրակ՝
վերջին թափով մի ամրակուռ՝ անգայթ կուռում էին նրանք:
Խենթ երգելով, կրակելով նրանք անցնում էին առաջ —
ու թշնամին փախուստ տուց՝ ահաբեկւած ու վտարած: —
Մութ էր արգէն, մայր էր մտել արեգակի շողը վերջին,
երբ վրոհով մի անվեհեր կայարանը գրաւեցին...»

11.

Մութ է հիմա: Գիշերը, խոր, իջել է վար:
Մութ է հիմա, թանձր խաւար:
Երկաթուղու կայարանում, ուր ոչ մի լոյս՝ չըկայ վառւած,
խոնրել է են հազարանուն ամբօխները խելագարւած: —
Գիշերի մէջ չեն երևում յաղթ կամարները երկաթէ՛

լոյս չեն վառել կայարանում, որ թշնամին չընկատէ:
Սպասում են՝ աչքերն յառած խաւարամած հեռուներին՝
մութը իջաւ համատարած, մինչ կայարանը վերցրին: —
Սպասում են, որ մինչև լոյս գոնէ մի քիչ հանգստանան —
ու առաւօտ դուրս գան նորից և քաղաքի վրայ գնան:
Աչքերն յառած թանձր մութին, սրտատրոփ, անապաքէն՝
սպասում են առաւօտին, որ կռիւը շարունակեն:
Մի քիչ առաջ, արիւնաքամ, երբ դեռ գաշտում կուում էին —
մօտ էր թուում քաղաքն այնքան երկաթուղու կայարանին...
Եկան իրենք, կուով, երգով զրաւեցին կայանը մեծ —
խիկ թշնամին փախուստ տւեց ու քաղաքում աս տրսպարեց:
Սպասում են իրենք հիմա, որ մինչև լոյս հանց տանան...
ու առաւօտ դուրս գան նորից և քաղաքի վրայ գնան...

13.

Ու մթի մէջ հազարամեայ, գիշերի մէջ խորը, անհուն՝
խառնել են նրանք անա երկաթուղու կայարանում,
Դաշտն է դէմը՝ խաւարակուռ ձգւած է նա:
Զրկայ մի ձայն, չըկայ քամի — մութ է հիմա:
Դաշտն է դէմը՝ անծիր, անծայր մի զանգըւած խաւարամութ,
ուր նստել է անաչք, անլոյս, խորհրդաւոր կասկածը մութ:
Շնթուկել է, որպէս մի շուն, ու խաւարն է հսկում հիմի, —
շնթուկել է թանձր մութում, որպէս անտես մի թշնամի:
Մութ նստել է կասկածը հին ու աչքերով խաւարամած
նայում է նա կայարանին, որ կանգնած է իրա դիմաց:
Շարժւում է մութը կարծես, ու խաւարով իր աչքերի —
նայում է նա լուրթ աչքերին խելագարւած ամբոխներին...
Ու տագնապով անլրոկի, հայեացքներով անթարթ լարւած,
նայում են մութ հեռուներին ամբոխները խելագարւած:

Նուրթ աչքերով խորր, տխուր—մութ են դիտում նրանք անհուն
ու զժժում է ազմուկը խուլ զիշերային կայարանում...

13.

Հոծ բանակով, հսկայական կայարանի դէմ խոնրւած՝
լուրթ աչքերով արեակամ—դաշտն են դիտում խաւարմած:

Մութ է դէմը, ու խաւարում, որ բացել է որպէս անդունդ՝
երևում է հեռու—հեռուն կարմիր լոյսով վառուղ մի գունդ:

Աչքերի դէմ մթակալւած, հայեացքների դէմ ակընդէտ—
նուրթ մութն այդ վառւած գունտ է թւում, կարմիր մի կէտ:

Գիշերի մէջ— կարմիր, տազնապալից վառում է նա՝
վառել են, որ ամբողջ աշխարհը իմանա...

Անծայրածիր մթում հեռւի կարծես կարմիր զլուխ է շան—
վառել են այն, որպէս կուր ու տազնապի ազգանշան..

Քաղաքն է այն հազարամեայ, ուր տազնապ ու տենդ կայ հիմի:
Պահել է նա, որպէս վախից խելագարւած մի թշնամի:

Ու կրակը այդ կարմրակէզ, որ քիչ յետոյ պիտի մարի—
մի արնագոյն կէտ է կարծես ուղեղի մէջ խելագարի:

Բորնկել է յոյսով յետին, հոգեվարքի տենդով վառւած—
ու նայում են կարմիր կէտին ամբոխները խելագարւած..

14.

Կիշերի դէմ խաւարմած, աչքերն յառած կարմիր կէտին՝
ամբոխները խելագարւած սպասում են առաւօտին:

Ու վառում է խաւարակուռ հոգիներում նրանց անգայթ
կէտը այդ մուգ, որպէս հեռու, հրաբոսոր մի ճառագայթ:

Սուր մխել է նրանց սրտում, որպէս մի թէժ, կարմիր բևեռ—

Թոյն է լցնում ու բորբոքում ու երազներ աշխարհաւեր...
Աղմբկում է նրանց սրտում մորմոքը հին, հազարամեայ
տենդ է սփռում ու խլրտում նրանց անգայթ սրտում հիմա:
Լուրթ աչքերում փայլում է վառ արիւնամած մի ցանկութիւն—
ու աչքերը միլիոնաւոր թոյն են թքում, արիւն ու թոյն:
Բարձրանում է նրանց սրտից տարիներ լի մաղձը աղի—
ու վառում է լուրթ աչքերում՝ արիւնալից ու կատաղի...
Ու աչքերը արիւնամած անդարձ յառած կարմիր կէտին՝
մութ տագնապով անդարձ վառած՝ սպասում են առաւօտին...

15.

Գիշերի դէմ—գիշեր է մութ խաւարամած նրանց հոգին,
որ կարօտով մի կրակոտ սպասում է առաւօտին:
Խաւար է մեծ սիրտը նոցա, բայց խաւարում անծայրածիր—
երկինքներ կան կապուտ աչեայ, հորիզոններ՝ անծայր, անծիր:
Ու աչքերում նրանց կապոյտ, ուր իջել է գիշերը մութ—
հազար բողբոջ կայ կրակոտ, ու արշալոյս, ու առաւօտ:
Նրանց ձրգլած մկաններում սլփն է նստել խոնաւ հողի—
եթէ ուզեն՝ արեւներին նոր տեմպ կրտան ու նոր ուզի...
եթէ ուզեն՝ արեգակներ կըշարտեն երկինքն ի վեր.
եթէ ուզեն՝ վար կը բերեն երկինքներից արեգակներ...
եթէ ուզեն՝ կամքով արի ու աշխարհի հրով վառած—
ինչէր միայն չեն կատարի ամբոխները խելագարած...

16.

Ու հոսում է գիշերը մութ, մօտենում է առաւօտին:
Հոսում է պաղ ու անօգուտ սպասումի ժամը յետին:

Դաշտից անա սուրբում է գով, մարմանդ քս մին սոսուտի --
ու վառուում է վերջին լոյսով կրակը այն կարմիր կէտի...
Նօսրանում է խաւարն անա, գունատուում է հետզհետէ
խաւարը, որ դաշտի վրայ մի շղարշ է դառնում մութ է:
Օրօրում է առււտի հովին տւած շղարշը այդ,
որ յուշ դարձած ցնդի պիտի, երբ բուրնկւի մի ճառագայթ:
Ու սուրբում է հեռուներից առաւօտայ կիսամութում --
մարմանդ, մարմանդ, բուրումնալից, գարնանային մի թարմու-
թիւն...

Շարժում է խաւարը թէն ու հեռուում խաւարամած
երևում է քաղաքն արդէն՝ մութ, անորոշ մի զանգըւած:
Գաղթ զինքի պատերը յաղթ որոշում են հետզհետէ,
նում են անա հպարտ ծխնելոյցները երկաթէ...

Աւ բոքը սրտում ամբոխների թունդ է առնում կարօտը մառ,
երկինքներում լուրթ աչքերի վառում է տենդը հոգեվար...
Բորբ աչքերով նայում են մեծ, խաւարակուռ զանգըւածին
ու վառում է սիրտը նրանց, որպէս հրդեհ արեգնածին...
— Պիտի երթան առաջ հիմա, պիտի առնեն քաղաքը մեծ,
պիտի թափեն նրա վրայ հազարամեայ մաղձը իրենց...
Քանդեն պիտի ու աւիրեն, տեղը փոշի պիտի փռեն—
հազարամեայ քաղաքը այդ քանդեն պիտի ու աւերեն...
Այրեն պիտի, խելագարւած պիտի պարեն հրդեհներում,
ու կարմրավառ կրակ ու կայծ պիտի փռեն երկրի հեռուն...
Ու մնացած մոխիրը ձիւ պիտի այրեն նրանք նորից,
որ կեանքը հին, որպէս փիւնիկ, չբաւարձրանա մոխիրներից...
Քամուն տալով մոխիրը այն, որ տանի ու յետ չբերի—
դէպի հեռուն պիտի երթան դեռ չըծնւած արևների...

կարմիր վառեց արևը հուր, որպէս կուի ազդանշան, —
երբ բռնկեց արևելքում արևը՝ նոր լոյսով վառած —
գնդու նետեցին կայարանից ամբոխները խելագարւած...
Դէմը դաշտն էր անծայրածիր, ուր մշուշ էր արևագոյն,
ու մշուշում շոգիացող, առաւօտի մարմանդ միգում,
կրկէսի պէս մի վիթխարի, խայտաբղէտ, խայտանկար
եզերքի մօտ ճանապարհի երևում էր քաղաքը քար...
Աչքերն յառած հեռո՛ւ-հեռո՛ւն կարմիր վառուղ արգակին՝
արևավառ հեռուններում նրանք կուում էին կրկին —
հո՞ծ խմբերով հագարանուն, արեգակի հրով վառւած՝
դէպի Արևն էին գնում ամբոխները խելագարւած...

.
.

Յունիս. 918 թ.

ԾԱԽՒՈՒՄ Է ՆՈՅՆ ՀԵՂԻՆԱԿԻ

«Ծիսածանր» Լիրիկա—Մոսկւա, 917 թ. գինը 1 ռ. 50 կ.
«Սոմա» նոր վեղեան պօէմ—Թիֆլիս, 919 թ. գինը 3 ռ.

16
Թիֆլիս, տպարան «ՊՐՕԳՐԷՍ» Լ, Պողոսեան 919 թ.

